

6. Lotte, D.S. (1961). *Osnovy postrojensja nauchno-technichskoj terminologiji*. Moskva: AN SSSR (in Rus).
7. *Natsionalnyi bank standartyzovanykh naukovykh-tekhnichnykh terminiv*. Retrived from <http://uas.org.ua/ua/bank-danih/natsionalniy-bank-terminiv/znachennya-termina/?term-id=54517> (in Ukr.)
8. Oliinyk, I.V. (2008). Do problem motyvovanosti termina (na materialy anhlo-frantsuzkykh vidpovidnosti terminologii telekomunikacii). *Naukovyi visnyk kafedry JUNESKO Kyivskoho nacionalnoho universytetu Linguarax-VIII. Mova, osvita, kultura: naukovy paradymy s suchasnyi svit. Filologhia. Pedagoghika. Psychologhiia*, Issue 6, 115–118.
9. Panchyshyn, M.V. (2004). Osoblyvosti vnutrishnoi formy medychnykh terminiv v ukrainskii i polskii movakh. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*: *Seriia filolohichna*, Issue 49, 91–94 (in Ukr.).
10. Panko, T.I. (1984). Zovnishnomovna ta vnutrishnomovna motyvovanist suspilno-politychnykh terminiv. *Ukrainske movoznavstvo*, Issue 12 (in Ukr.).
11. Rytsar, B., Semenystyi, K. & Kochan, I. (1995). *Rosiisko-ukrainskyi i ukrainsko-rosiiskyi slovnyk z radioelektroniky*. Lviv: Lohos (in Ukr.).
12. Shvets, N.V. (2013). Defynitsiia poniattia "motyvatsiia" v suchasni linhvistytsi. *Science and Education a New Dimension: Philology*, I(3), Issue: 13, 194–197 (in Ukr.).
13. *Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy: in 2 Vols. (Vol. 2)*. (2001). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
14. *Slovnyk ukrainskoi movy: in 2 Vols. (Vol. 8)*. (1977). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
15. Volkova, L.I. (2004). Pro motyvovanist fizychnykh terminiv. *Aktualni problemy suchasnoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, Issue 9, 28–32 (in Ukr.).
16. Zahnitko, A.P. (2020). *Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk*. Vinnytsia: Tvory (in Ukr.).
17. Zahorodnii, A.H. & Vozniuk, H.L. (2005). *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk*. Lviv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika" (in Ukr.).
18. Zanzdra, N. (2007). Problema motyvovanosti naukovooho termina. *Problemy vyshchoi shkoly: Visnyk Kryvorizkoho DPU im. M.V. Ostrohradskoho*, Issue 2/2007 (43). Chastyna 1, 98 – 102 (in Ukr.).
19. Zanzdra, N.O. & Shabunina, V.V. (2009). Vnutrishnia forma v aspekti motyvovanosti termina-metafory. *Visnyk KDPU imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, 4, 168–172 (in Ukr.).

УДК 821.161.2.091

Т.А. КОСМЕДА
м. Познань, Польща

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ЯК ЛІНГВІСТ-ТЕРМІНОЛОГ (до 150-річчя від дня народження письменниці)

У цій науковій студії йдеться про своєрідність епістолярної спадщини Лесі Українки, її міркування щодо розвитку української мови, опис її онтології, а також погляди на розбудову української термінології на національній основі й поміркованої актуалізації запозичень та відповідну практичну роботу щодо моделювання термінів, зокрема й неологізмів, okazionalizmів, фемінітивів та ін. Письменниця продемонструвала послідовний лінгвопатріотизм.

К л ю ч о в і с л о в а: українська мова, епістолярна спадщина, термін, запозичення, неологізм, лінгвопатріотизм.

© Т.А. КОСМЕДА, 2021

*Наша мова гнучка
й зовсім придатна для
творення термінологічних назов...
(Іван Огієнко)*

Мова – це незбагнений феномен, який створило людство впродовж тисячоліть свого існування. Мову образно номінують «інтелектуальним імперативом» і «духовною квінтесенцією» (Т. Панько), які визначають культурний рівень нації.

Мова виконує систему функцій та може існувати на інформативно-семантичному, асоціативно-образному, філософсько-етичному чи концептуально-філософському рівнях. І тільки поєднання всіх рівнів функціонування мови породжує вищий її рівень – інтелектуалізм.

У цій науковій розвідці ставимо завдання простежити, як Леся Українка репрезентує інтелектуалізм української мови крізь призму своєї мовної свідомості, завдяки своїй словотворчості, вербалізуючи власну лінгвософію як лінгвіста-термінолога, майстра слова, української елітарної мовної особистості, що виявляється в епістолярному дискурсі поетеси.

Епістолярій поетеси досліджували відомі українські мовознавці, зокрема вчені описали загальні риси її епістолярію (Богдан, 1993, 1994; Єрмоленко, 1999, Космеда, 2018, Святовець, 1981, Томчук, 2005). Чимало наукових розвідок сфокусовані на окремих аспектах епістолярного дискурсу письменниці, зокрема на особливостях використання запозичень (Єрмоленко, 1999; Космеда, 2018), антропоніміконі її листів (Аркушин, 1995; Канторчук, 2001), уживанні індивідуально-авторських новотворів (Єрмоленко, 1999; Космеда, 2018), сприйнятті свята (Богдан & Тарасюк, 2013), природних та географічних об'єктів (Богдан, 2011, 2017, 2019), на специфіці відтворення національних етикетних форм, автопортретних домінантах (Богдан, 2004), теолінгвістичній проблематиці (Богдан, 2013), своєрідності листування з окремими адресатами (Богдан, 1991; Романченко, 1948), відображенні ставлення до проблем мовознавства (Космеда, 2018; Статєєва, 1997) та ін. Та на сьогодні ще залишилися недосліджені питання епістолярію письменниці, серед яких і термінологічна робота Лариси Косач.

У своїй лінгвокреативній діяльності Леся Українка спиралася і на власні надбання, надбання українців, і на зовнішні впливи, зберігала в своєму мовленні й культуру попередніх поколінь, зважаючи на тяглість національної традиції, і привносила вагомий надбання цивілізації. «Основа мови закладена, на думку Т. Панько, – не в політиці, не в зовнішніх змінах життя народу, а втому, що в народі вічне, тобто в народному духові» (Мова і духовність нації, 1991: 121).

Леся Українка залишила нам епістолярну спадщину, в якій показала глибоке володіння українською мовою, своє ставлення до неї, показала, що відчувала себе лінгвістом, термінологом, стилістом.

Поетеса виробляла й український епістолярний стиль, розуміючи, що це не легка справа, порівн.: *Мені аж сором, що Ви так гаряче приймаєте до серця мої недотепні листи, вони таки не варті того, я сама те знаю. Але ж легше говорити, ніж писати, се мусить тепер всякий знати* (лист від 28.02.1894 до А.С. Макарової).

Леся Українку номінуємо послідовним лінгвопатріотом, оскільки вона добре розуміла, що українська мова повинна належно функціонувати в Україні в

усіх сферах діяльності, насамперед у науці. Вона зауважувала: *...чи той оптимізм найде собі яке активне вираження, чи так і скінчиться на самих тостах за процвітань «науки на національному ґрунті»* (лист від 05.1893 до М.П. Драгоманова). А крім того, поетеса стверджувала, що в слові повинна вербалізуватися зріла думка, що не досить просто володіти мовою, але необхідно піднести це володіння на вищий рівень: *У нас велика біда, що багато людей думають, що досить говорити по-укр[аїнськи] (а надто вже коли писати дециєю), щоб мати право на назву патріота, робітника на рідній ниві, чоловіка з певними переконаннями і т. п. Така легкість репутації приманює многих. Ще тепер можна у нас почути фразу: «Як се? От Ви казали, що NN дурень і тупиця, а він же так чудово говорить по-нашому!» «Говорить по-нашому» – се вже ценз! А послухати часом, що тільки він говорить по-нашому, то, може б, краще, він говорив по-китайськи* (лист від 9.02.1894 до М.П. Драгоманова).

Письменниця розмірковувала про складні питання, пов'язані з функціонуванням української мови в різних регіонах України, вона усвідомлювала, що мовлення Українців в Галичині і на східній Україні дуже відрізняється: *...але мене жаль бере, що у нас на Україні ніяк не скінчатись одвічні сії спори, та й як мають скінчитись, коли сперечники одно одного не розуміють. Мені вже самій страх обридли оці теми: чи треба писати чисто народним чи не чисто народним складом, тенденційно чи нетенденційно, чи Галичина та Волинь все одно що Україна, чи ні, чи треба писати наукові праці по-українськи, чи краще, може, по-російськи, і т. і. Отак люди, певне, варитимуть сю воду, поки вона вже сама не википить до решти* (лист від поч. 18.12.1890 до М.П. Драгоманова).

У ствердженні терміна *українці* та збірної назви *українство* також убачаємо патріотизм поетеси, порівн.: *...ми відкинули назву «українофіли», а звемось просто українці, бо ми такими єсьмо, окрім всякого «фільства»...* (лист від 17.03.1891 до М.П. Драгоманова); *А вже що у них значить слово «українство», то я не берусь роз'яснити, бо те, що я чула на сю тему, зливається в моїх думках в хаос такий, що з нього жаден бог світу не створив би. Наприклад, інший раз людину винуватять в проступку проти «українства» за те, що вона мало ходить в гості до тих, що уважають себе українцями par excellence, і, знаєте, се проступок дуже великий, від нього недалеко вже й до «ренегатства». Якраз недавно одного мого друга мало-мало що ренегатом не прославили за те, що не всім «столпам» новорічні візити поробив і не всіх з іменинами поздоровив* (лист від 17.04.1894 до М.П. Драгоманова).

Леся Українка добре розуміла, що рідну українську мову повинні вивчати передусім діти й дбала про це: *Що Ви пишете за «Дзвінок», то я знаю, чому Ви се все пишете. На се скажу тільки, що від самого свого початку «Дзвінок» на три чверті складався з українських творів, а галицькі діти його читали, так само як наші діти читали «Лиса Микиту» і т. п. Будьте певні, що ніхто не дума ні про які монополі (ми з тих монополів не забагатієм певно!) та експерименти над дітьми...* (лист від 28.01.1894 до О.С. Маковея).

Поетеса розуміла певну відмінність, що існувала в мовленні між галичанами та мешканцями східної України, й чітко це сформулювала: *Не знаю, чим се об'яснити, тільки галичани краще говорять, ніж пишуть, а українці краще пишуть, ніж говорять. Що ж до того, що часто українські сім'ї говорять*

по-російськи, то, здається, не так давно було, що галицькі русинські сім'ї говорили по-польськи; якби у нашої мови були такі права в Росії, які є в Галичині, то я твердо вірю, що й ми не zostалися б позаду, а тепер нехай хто хоче кидає камінь на українців, пригнічених школою, урядом, громадськими інституціями, тільки я сього каміння не зважуся здійснити. Щоб Ви вірили в мою безсторонність, я мушу сказати, що вихована я в українській мові і що до нашої сім'ї той камінь патріотичний все одно не долетить, хоч і буде кинутий.

Жаль мені, що межі Галичиною і Україною в остатні часи частіше перелітають такі камінці, ніж слова щирої поради. Ви у Вашому листі неначе зрікаєтесь українців і вважаєте їх мало не за шарлатанів, що дурять чесну громаду, виставляючи себе знавцями мови і чесними робітниками. Як хочте, а се мене прикро вразило, хоч і не особисто (в сьому прошу мені вірити). Запевне, Ви маєте право і навіть повинні критично дивитись на українців, їх мову і працю, але ж через те, що якийсь недотепа всадив у свою писанину якусь «ганджу» (не знаю, впрочім, чи не була там річ про Ганджу Андибера, лицаря запорозького), нема ще рації вимітати геть з Галичини усі українські писання вкупі з письмовцями. Ми не винні в тому, що галичани нас так ідеалізували досі і що тепер в них наступила реакція. Однак годі про се, бо, може, Ви й самі не хотіли того сказати, до чого дійшла моя логіка, ставши на шлях, показаний Вами (лист від 12.11.1893 до О.С. Маковея).

Неодноразово наголошувала Лариса Косач на своїх мовних пріоритетах – вихована я в українській мові (лист від 12.11.1893 до О.С. Маковея), ...ніколи іншою мовою, як тільки своєю, листів не писала і, певне, не писатиму... (лист від 22.06.1891 до М.І. Павлика). І завжди старалася максимально підносити авторитет рідної мови, порівн.: Насамперед стоїть фатальне «язикове питання», якою мовою провадить нам розмову? Та я так гадаю: по-болгарськи не вмю, по-французьки не звикла, по-московськи не хочу (бо теж не звикла), отже, як почала, так вже і кінчатиму. А відповідь пишійть якою хочете з сих чотирьох мов, або і всіма чотирма заразом, то я вже прочитаю, аби лиш написали (лист від 15.03.1892 до Л.М. Драгоманової-Шишманової і І.Д. Шишманова); Нехай пише [ідеться про О. Кобилянську – Т. К.] до мене якою хоче мовою, дасть біг, розберу, хоч, звісно, приємніше було б розмовляти по-своєму (лист від 22.06.1891 до М.І. Павлика).

Леся Українка була переконана, що процес творення літературної мови певним чином відбувається, але, звісно, джерелом її повинні бути діалекти, порівн.: Щодо «язикового питання»... Але, може, його не чіпати, бо й так я з усіма моїми крjянами заслужила собі від Вас – «нехай вам хрін» (в німецькому перекладі: gehen Sie zum Henker)? Я не знаю, як там у вас говоряться такі речі, краще я не буду Вам сього казати ні по-вашому, ні по-нашому. Я тільки думаю, що зовсім нема чого ставити питання про перемогу того чи іншого діалекту, адже літературна мова мусить витворитись з усіх діалектів, без жадного насильства, сварки й колотнечі. Я не такий завзятий лінгвіст, щоб так уже «преломляти копье» за мову. Маю надію, що мене розуміють усі добрі люди і в Галичині, і на Україні. Принаймні мене в Галичині розуміли і старі і діти (лист від 28.01.1894 до О.С. Маковея).

В епістолярній спадщині Лариси Косач знаходимо міркування щодо розв'язку деяких теоретичних і практичних питань української мови. Лише в одному листі до І. Франка від 26.05.1892 письменниця подає свої думки щодо

різних розділів українського мовознавства, порівн.: ідеться про питання (1) **фонетики та орфоєпії** (роздуми про правильну вимову /чі, бо так говорять/, дублетні наголоси /сму^тний і смутний; ясний і ясний/, рекомендація вживати И на початку слова /индик/), (2) **орфографії** (вона уважала основним принципом української орфографії – фонетичний /фонетична правопись/, указувала на дублетні написання /вьяне і вїане; ясний і ясний/, коментувала випадки вживання літери Ї: рекомендувала писати слова без і – свої, Україна; інтерпретувала випадки вживання м'якого знака – слізьми таки треба писати м'який знак, бо так вимовляється), (3) **лексикології** – проблема запозичень (*розквітла не здається мені полонізмом, у нас так говорять*), (4) **морфеміка та етимологія** («рвяно» від того самого кореня, що й ревний, ревне, слово се літературне, давно ужите), (5) **стилістики** (...«В небі місяць страшний» справді краще справити – нехай буде «В небі місяць з'явився смутний».... Замість «первісточка», хай буде «первісночка», а що при тім «біла», то се нічого, бо вона й така бува, єсть то взагалі перша квітка); крім того, поетеса інтерпретує функції займенника в поетичному тексті, порівн.: *Окрім того, я думаю, що самий метод критики ad hominem неналежний, хоч його й признають новітні французькі критики. Справді, не слід уважати кожної ліричної поезійки за сторінку з автобіографії, бо часто в таких поезіях займенник я вживається тільки для більшої виразності* (лист від 9.06.1893 до О.С. Маковея), а також: *Що ж, власне, до смутного колориту в моїх поезіях, то я Вам скажу одну річ, цікаву для критика-психолога: часто у поетів настрої поетичний залежить від погоди – одні найбільше пишуть навесні, в чудову погоду, другі можуть писати тільки під час осінніх дощів, у мене ж сей настрої залежить найбільш від того, яка погода в душі, і я пишу найбільше в тії дні, коли на серці негода, тоді чогось швидше робота йде. Запевне, що і в мене на серці далеко не завжди йде дощ, борони боже, але се, як я бачу, можна подумати, читаючи мої вірші. Знаю я, що се не гаразд, але ж «натуру тяжко одмінити», і я можу одмінити тільки напрямок сієї натури, а власне, залишити лірику з займенником я, хоч не знаю, чи багато від того зміниться* (лист до 9.06.1893 до О.С. Маковея / див. прокоментований фрагмент листа¹).

Цілком зрозуміло, що письменниця використовує лінгвістичні терміни, актуалізуючи й питомі слова, й іншомовні лексеми, навіть записані латиницею, порівн.: *наголосок, кома, йотовані букви, фонечна правопись, радикальна правопись, йотована правопись, жива мова, філіпіка* (у знач. пер. 'гнівна викри-

¹ *Слівце може нехай буде і без комів. ... Слівце чі нехай так і буде, бо до нього ми звикли, така в нас вимова ... Слово ясний, як і подібні до нього слова, справді можуть говоритись з різним наголоском, і се таки слід назначувати (так само, як смутний і смутний). Ясний можна писати й ясній. За букву ї я не стою, але вона має таку саму рацію, як і інші йотовані букви: ю, я, є і т. д. Я стою за правдиву фонетичну правопись (радикальну), але коли тим часом не можу нею друкувати, то вже мушу якось з цією обходитись. Врешиї, мені щось теє і теж спротивилось, можна замінити його, її або й просто – і, напр., свої, Україна і т. д. ... В слові слізьми таки треба писати м'який знак, бо так вимовляється. Слово вьяне можна писати або так, або вїане, але ніяк не вяне, бо то, власне, вийде російська вимова. Інший нехай теж так зостається. ...Щодо виразів: розквітла не здається мені полонізмом, у нас так говорять. ... «В небі місяць страшний» справді краще справити – нехай буде «В небі місяць з'явився смутний».... Замість «первісточка», хай буде «первісночка», а що при тім «біла», то се нічого, бо вона й така бува, єсть то взагалі перша квітка. «Рвяно» від того самого кореня, що й ревний, ревне, слово се літературне, давно ужите. ... «A quod penses tu?» викиньте, бог з ним, не треба... (лист від 26.05.1892 до І.Я. Франка);*

вальна промова'), *praepositiones*, *nfinitiv*, *façon de parler* (наведемо контексти вживання цих термінів)².

У листах простежуємо постійну увагу до терміна, роботу над ним, уміння надавати із цього приводу консультації, порівн.: **Слово «маятник», я думаю, можна так залишить, бо корінь цього слова український. Маятник по-болгарськи махалце, по-сербськи – шеталиця, по-чеськи – kuwadlo, по-польськи – wahadlo, по-галицьки – пендель, кивало. Вибирай, що хочеш, або зостав так** (лист від поч. 11.1889 до брата Михайла).

Леся Українка неодноразово згадувала в листах про роботу над добором української літературознавчої термінології, якої бракувало. У цьому разі вона вдавалася й до запозичень, хоч намагалася пропонувати український аналог до більш точного, на її думку, терміна *Märchendrama*: **А от досада, що ніяк не можна по-нашому перекласти «Märchendrama» – «драма-феєрія» те, та не те. Як би його сказати? «Драма-казка» чогось незграбно, правда?** (лист від 2.01.1913 до матері). Коментує поетеса й образні терміни, називаючи їх «невразумітельними», напр., *ковані фрази*, порівн.: **А те, що вона каже про «ковані фрази», то сей неврозумітельний термін я розумію як дань традиції, що наказує всіх нащадків Пчілки й Старицького до 14 коліна вважати «ковалями» коли не слів, то хоч фраз чи вже не знаю там чого** (лист від 4.01.1912 до Ф.П. Петнуненка).

За допомогою протиставлення українського терміна *літературний* із польським аналогом *літерацький* (*правдивий літературний талант, а не дилетантизм літерацький*) Леся Українка моделює антитезу й вербалізує іронію, порівн.: **Перш усього маю сказати, що мені дуже сподобалась «Лор[елея]», щось є у ній свіже, молоде та оригінальне, в сій повісті я бачу *правдивий літературний талант, а не дилетантизм літерацький*...** (лист від 16.03.1891 до М.І. Павлика).

Простежмо іронію й у вживанні терміна-ідеологеми – *старший брат*, порівн.: **...Як Ви зараз же побачите по списку діячів, єсть се не більше не менше як українська версія світової теми про Дон Жуана. «До чого дерзость хохлацкая доходить», – скаже Струве і вся чесна компанія наших «старших братів»...** (лист від 06.1912 до Л.М. Черняхівської).

² *Бо хоч я з цілої нашої сім'ї найбільше розумію по-болгарськи, але се ще не показує великих моїх познаній. Я навіть і читати не зовсім тямлю, от не знаю, як треба «ять» читати (чи є, чи я?), як «г» (чи h, чи g). Трудно мені розібрати, де власне і як треба вживати *praepositiones* і як то обходитись без *infinitiv-a** (лист від 15.03.1892 до Л.М. Драгоманової-Шишманової і Г.Д. Шишманова); *Вибачайте, коли се вийшло неначе яка присмішка, – се тільки у мене такий *façon de parler** (лист від 12.11.1893 до О.С. Маковея); *у нас люди звикли, що наука та публіцистика мусять говорити мовою сухих, безстраших мумій, а не живою мовою певної в своїх поглядах людини. А тепера більшість людей у нас боїться живої мови, бо вона не дає їм спати спокійно і нагадує, що час би вже розпочати жити, а не то що у сні бавитись якимись туманними мріями* (лист від 3.09.1891 до М.П. Драгоманова); *Врешті, коли для Вас мотиви зайві, то я можу прислати самий текст пісень, тільки хотіла б знати, якої правописі хочете Ви тримати при записх етнографічних – так званої фонетики чи так званої правописі радикальної (йотованої)?* (лист від 23.10.1893 до І.Я. Франка); *Я б могла більше образитись за Вашу філіпсіку українців взагалі і українських письменців зосібна, однак цього не зроблю, а тільки виражу Вам децю з поводу цього* (лист від 12.11.1893 р. до О.С. Маковея).

Працюючи над розвитком термінології, письменниця використовує терміни-дублети, надаючи можливість мовцям «обирати» кращий варіант, порівн.: *писатель* – *письмовець*³.

Листи Лесі Українки – джерело функціонування суспільно-політичних термінів, однак письменниця часто вживає їх у лапках, засвідчуючи певну стадію їх становлення, напр.: «*лояльний патріотизм*», «*уміркований лібералізм*», «*національна релігійність*», «*поступовіша партія*», *поступові ідеї*, «*шовінізм*», «*національне самопізнання*», «*автономія*», «*сепаратизм*», «*політична солідарність*», «*централізм*», «*вузький націоналіст*», «*вузький українофіл*»⁴. Словополучення «*пропацій культурник*» номінує *погибельним терміном*.

У листах поетеси функціонують запозичені терміни та їх похідні, переважно з французької, німецької, польської мов: *ентузіазм* (фр.) та *ентузіазмуватись*, *le ridicule* (фр.) у знач. ‘глузування’, *rendez-vous* (фр.) у знач. ‘зустрічі’, *idée fixe* (фр.) в знач. ‘одержимість’, *будіроватъ* (фр.) у знач. ‘1) сердитися; 2) збуджувати’, *прожект* (фр.) у знач. ‘проект’, *taylor dress* (фр.) у знач. ‘сукня Тейлор’, *demi-saison* (фр.) у знач. ‘демісезон’, *quatre saison* (фр.) у знач. ‘чотири сезони’, *revanche* (фр.) у знач. ‘помста’, *ensemble* (фр.) у знач. ‘разом’, *Rathaus* (нім.) – *ратуша*, *Einbildungskraft* (нім.) у знач. ‘уява’, *розривка* (пол.) в знач. ‘розвага’, *резигнація* (пол.) у знач. ‘відмова, відсторонення’, *конто* (пол.) у знач. ‘рахунок’, *опінія* (пол.) у знач. ‘оцінка’, «*турско кофе*» – турецька кава⁵ та ін.

³ Контекстуальні приклади: ...*критика, може, більш потрібна для читаючих людей, ніж для самих писателів* (лист від 9.06.1893 до О.С. Маковея); *Я не зовсім розумію, що Ви хотіли сказати в своїй замітці, пишучи, що нам би треба порадитись про те, «аби-сьмо вже раз всі однаково писали».* *Яка ж то може бути така література, де б усі письменці писали однаково? Чи не краще тоді було б, якби вже був один великий письменець...* (лист від 12.11.1893 до О.С. Маковея).

⁴ Контексти вживання: ...*саме почуття правди одвертало мене від такого «лояльного патріотизму».* *Вже тая «політика», «лояльність», криві дороги, що ведуть до високого ідеалу, «повага до народних святощів», «уміркований лібералізм», «національна релігійність» etc., etc. – все оте вже так утомило нас, молодих українців, що ми раді б уже вийти кудись на чисту воду з того «тишого болота».* *Та вийти було трудно, бо вдома у нас «старі» не дуже симпатизували отим «смілим» змаганням (не які вони й «смілі» були), а в Галичині ми не знали поступовішої партії над народовців, бо про нову партію радикальську дуже мало чували та просто думали, що вона складається з двох-трьох чоловік, та й годі, і що вона не має жадного впливу на народ.* *Про москвофільську партію нічого й казати: хто би там став у неї поступових ідей шукати?* (лист від 17.03.1891 до М.П. Драгоманова); *Тільки щоб бути справедливий, то треба сказати, що таку мірку вживають і люди іншого напрямку.* *Так, наприклад, так звані «політики» (хай мене грім уб'є, коли я знаю, в чім виражається їх «політика»), коли знають, що хто-небудь ходить в дві-три українські господи, то вже вони рішають а priori, що се, певно, якийсь «вузький націоналіст і навіки пропацій культурник» (а у них се *погибельний термін!*). Таким способом, часом буває, що один і той самий чоловік одночасно має славу і «вузького українофіла», і «рenegата-зрадника»... *Aber; «es ist eine alte Geschichte».* *Ви її знаєте, може, краще мене* (лист від 17.04.1894 до М.П. Драгоманова); *Наприклад, в неї в голові неможливий сумбур щодо «областных вопросов», вона зовсім не в стані розрізнити поняття «шовінізм і національне самопізнання», «автономія і сепаратизм», «політична солідарність і централізм», гірше всього, що вона не розуміє сього раз назавжди і що такий незломний «звіздок» є, здається, в головах більшості росіян з «центральных губерній».* *Коли сього звізда навіть автор «Alliance» часто не зміг зломити, то куди вже мені!..* (лист від 11.09.1897 до сестри Ольги).*

⁵ Контексти вживання: *Біля нас на хорах стояв Павло Комаров і Циганков (кна-кни, що були торк в Одесі) і теж «ентузіазмувались»* (лист від 4.03.1890 до матері). *А ргороп, у нас на різдво був самий модний чоловік, «устроитель земледельческих артелей» п. Левитський, чоловік інтересний енергією і отсутствием всякого, нам так рідного, гамлетизму* (лист від 13.02.1897 до Л.М. Драгоманової-Шнишманової); *...наші люди не менш від французів бояться того, що зветься *le ridicule** (лист від 28.07.1891 до М.П. Драгоманова); *починається *Burg* (цісарські будови і парк), там же *Burgtheater*, недалеко *Rathaus* (ратуша) – *Parlament* – все чудові будинки в*

Інколи простежуємо утворення термінів від іншомовних власних назв – *жоржзандівська ідея*, *гамлетизм* та ін.

Леся Українка любила обирати серед термінів слова-фаворити. До таких належить *excelsior*. Письменниця зауважила: «...се справді моє слово...» (лист від 2.01.1892 до М.П. Драгоманова). Наголосімо, що *excelsior* – латинський прикметник, що означає ‘вищий’, який використовується англійською мовою в поетичному значенні ‘колись вгору’. *Excelsior* уживають і як девіз, і як товарний знак для різних продуктів, еспр в США для дрібних стружок, які застосовують для упакування. Інше визначення слова *excelsior* – це ‘вгору’. Саме в такому значенні це слово й приваблювало Лесю Українку. Її девіз оптимістичний – *вище, вгору!*

У листах натрапляємо й на «емоційні» українські терміни, порівн.: *шкаралупка* – *шкаралупник* (‘груба людина, з якою важко порозумітися’) та похідні *зашкарубнути*, *антишкаралупницький напрям*. Простежуємо активні утворення від власних назв за допомогою продуктивного вже в ХІХ ст. суфікса –*цин*,

різних стилях, сила на них орнаментики і скульптури (лист від 25.02.1891 до брата Михайла); *Та таки й зовсім ледача я стала: пишу маленькі віршики для власної втіхи і розривки, а роботи – жаднісінької!* ... (лист від 30.05.1890 до брата Михайла); *навіть її головна ідея... – ся ідея єсть чисто жоржзандівська* (лист від 16.03.1891 до М. Павлика); *...разом з тим, там же, в кафе, назначаються різні rendez-vous, так що людина не потребує бігати по різних кутках міста, аби побачитись на кілька хвилин з яким знайомим. В такому способі життя єсть багато вигоди, але разом з тим воно якомсь розбиває час і мислі людини, не дає їй толком ні за яку роботу взятись і приуває жити, немов на якомусь роздоріжжі* (лист від 25.02.1891 до брата Михайла); *Ся похвала, по-моєму, найбільша, а то вони все хвалять нас за «тихий смуток», «резигнацію»* ... (лист від 4.01.1912 до Ф.П. Петнуненка); *...коли мене попросту гальванізує якась **idée fixe**, якась непереможна сила* (лист поч 06. 1912 до Л.М. Старицької-Черняхівської); *Ти знаєш, се у мене **idée fixe** – попати в подоріжжя навколо світу, що поробиш – **страсть!** Однак це все пустяки я пишу* (лист від 9.06.1896 до Л.М. Драгоманової-Шишманової); *До того ж, я не вмю думати без образів, і коли думаю про кого, то мушу з’явити собі того у всій його обстанові, от як Вас тепер бачу. Не знаю, на щастя чи на недолю маю таку **Einbildungskraft**, бо, напр[иклад], коли я довго від любові людини не маю листів, **ані жадних звісток**, то моя фантазія дуже прикро мені прислужується, і тоді я б хотіла краще не мати її зовсім.* (лист від 2.01.1892; до М.П. Драгоманова); *Коли ж партії сі газети були не влад, то треба було заложити інші і все-таки що-небудь робити, а не тільки «будіровать»* (лист від 9.07.1894 до М.П. Павлика); *Через се ми тепер одважуємось просити Вас, щоб Ви волили роз’яснити нам, як ми маємо відноситись до даних Вами обіцянок і запевнень і на **чисе конто** маємо рахувати прикре непорозуміння?* (лист від 12.03.1894 до О.Г. Барвінського); *...і вони-то й складають «**громадську опінію**», звісно, так, як їм кобила прикаже. Єсть інші люди, інші товариства, що менше певні в собі і більш уважні до чужої репутації, але ж вони не складають «**громадської опінії**», бо раз, що їх мало, а друге, що вони сим не займаються, маючи багато роботи коло своєї і чужої науки та коло різних «вузкопрактичних» речей* (лист від 17.04.1894 до М.П. Драгоманова); *Маю «**прожект**» їхати знов до Болгарії, втікаючи від рідних туманів, дощу та ожеледі, і хотілось би сей раз їхати на Цареград, а не на Белград, бо це, бачте, там мене не було* (лист від 06.1897 до М.В. Кривинюка); *варю «**турсько кофе**»...* (лист від 2.07.1897 до матері); *Ще думаю справити собі сукню (**плеоназм!**), так зв. **taylor dress** з кавказького сукна (воно страх дешеве і тепле, а притім гарне, походить на англійські матерії) і шапку теж кавказьку справлю, таку, як у Лілі і Оксани, тут їх масу продають. Крім того, маю вже фланелеву блузу і легку шерстяну сукню («в хмарах»), отже, матиму що надіти на всі **demi-saison** і **quatre saison**, з яких складається тутешня осінь і зима* (лист від 13.10.1897 до матері); *Недавно писала тобі і знов пишу, се вже **revanche** за довге мовчання...* (лист від 7.11.1897 до матері); *Зо всіх тутешніх театрів найбільше ми ходили в оперу, були на «**Meistersinger von Nürnberg**» і на «**Sigfried**’i» (Вагнера), були на «**Жидівці**» і на «**Пророці**», окрім того, бачили один балет «**Tanzmärchen**». Опера тут поставлена чудово, **ensemble** артистів «знаменитий», а оркестр грає, як один інструмент. Бачили тут і паризьку знаменитість **т-те Judic**, і тут мусила я признати так, як моя баронеса: «**C’est là où je reconnais l’esprit français**»* (лист від 26.02.1981 до брата Михайла).

–чин, напр., *барвіницина*, *романчуччина*. Наведені терміни походять від прізвищ галицьких громадських діячів О. Барвінського і Ю. Романчука; *забороричена сторона* – іронічний образ-термін, що утворений від прізвища популярного серед буржуазної публіки письменника П. Боборикіна – побутописця російської буржуазії⁶.

Цікаво, що замість сучасного терміна *поведінка* Леся Українка вживає *поводіння*, очевидно, актуалізуючи іншу форму утворення іменників, очевидно, під впливом польської мови (порівн.: *тільки ж коли порівняти з тим, як обходилися з сею поважною особою інші автори, то все ж, може, я була уважніша до нього і принаймні дала йому якесь логічне поведіння* (лист від поч. 3.05.1913 до О.Ю. Кобилянської); *...се видно навіть з їх власних слів, а ще більше з їх поведіння* (лист від 9.07.1894 до М.І. Павлика).

Стоїть у листах Лесі Українки й питання модних сьогодні фемінітивів, які вона активізує, напр.: *азіатка* (перен. ‘глузлива негативна номінація нетямущої людини’ – номінацію використав М. Драгоманов) – для називання особи жіночої статі використовується паралельно в тому ж значенні й лексема *азіат*, хоч ця лексема й чол. роду, *прогресистка* (від *прогресист* у знач. ‘прогресивний’), *толстовка* (від *толстовець* у знач. ‘прихильник вчення Л.М. Толстого’), *музика* (використано для назви особи жіночої статі), *поет* (використано для назви особи жіночої статі), хоч простежуємо паралельне використання *поет і поетеса*, *літератор і літератка*, *писатель і писателька*; поширене слово *фаталістка* та ін.⁷ Цікаве утворення – заґрунтоване на пристосуванні іншомовного

⁶ Контексти вживання: *...як Ви стараєтесь, аби вони Вас почули, – то не такі люди, аби їх чим проінняти, вони, здається мені, так зашкарубли у своїх шкаралупках, що до їх уже «глас чоловічий» не доходить. Утішаюся тільки тим, що той голос, не добившись до шкаралупників, (лист від 28.07.1891 до М.П. Драгоманова); Ох, галицькі справи, галицькі справи! Que le diable t'emporte, si j'y comprends quelque chose! Далєбі, інший раз думаєш: «Ей, взяти б віника, замахнути разів два-три, вимести всю барвіницину, романчуччину і базато іншого в придачу, то принаймні чисто було б!» (лист від 12.02.1895 до М.І. Павлика); *Сторона дуже забороричена* ... (лист від 19.07.1891 до матері); *Не знаю ще, як піде моє життя в Києві (я позавчора приїхала тільки), постараюсь, щоб не було воно дуже «рассеянным», але не хочу теж і шкаралупником бути. Початок був зроблений в антишкаралупницькому напрямку, і діло все в тім, щоб не перейти міри* (лист від 30.11.1893 до Драгоманових).*

⁷ Контексти вживання: *...Я хочу здійняти з себе ганєбну назву азіатки, яку заслужила собі літом від Вас* (лист від кін. 09 – поч. 10.1893 до Драгоманових); *Можете мене звивати азіатом, скільки вгодно, а все-таки се правда. Знаєте, що мені не дає далі писати до Вас?* (лист від 15.10.1893 до М.П. Драгоманова); *Знаєте, я все ж таки трошки оптимістка, чи то скоріш прогресистка, і думаю, що світ іде не до гіршого, а до кращого...* (лист від 26.02.1895 до М.І. Павлика); *Мені часом здається, що з мене виїшов би далеко кращій музика, ніж поет, та тільки біда, що «натура утяла мені кепський жарт»... Шкода, справді, що я не фаталістка або не «толстовка»* (лист від поч. 18.12.1890 до М.П. Драгоманова); *...боюсь, щоб не статись і собі Prinzipienreiter-кою, так прозвали у Львові одного нашого шановного товариша (догадайся, кого)* (лист від 25.02.1891 до брата Михайла); *На переслані листи я вже відповіла. Аж сором, що люди так дбають про мене, а я така недбалиця. Та, здається, моя лінь патологічного походження (треба вже хоч сим потішитись)* (лист від 25.03.1912 до матері); *От наші критики не такі лицарі і коли приходиться до діла, то ставлять в одну лінію і поетів, і поетес, і літератів, і літераток; не знаю, як хто, а я не раз казала їм за се спасибі. А прогос жіночої літератури – де треба вдаватись тому, хто хоче спровадити собі «Нашу долю», чи треба вдаватись до самої п. Кобринської? Я б написала децо Вам з поводу «жіночої літератури», але нехай потім, се довга річ, а я довго не може писати* (лист від 28.01.1894 до О.С. Маковєя); *Краще пролежати лишній місяць [сього не прийдеться, бо я через місяць, т. є. в кінці марта, встану], ніж робить такі «проби», від яких рискуєш зробитись морфіністкою...* (лист від 15.02.1897 до Л.М. та А.М. Драгоманових); *П[анна] Кобилянська – писателька нової школи, неоромантичної, але її*

слова, репрезентованого латиницею до української граматики (додано суфікс і закінчення) – *Prinzipienreiter*-ка. Серед фемінітивів, які вживає Леся Українка, і назви-характеристика, як, напр., *недбалиця* (від субстантивованого прикметника *недбала*). Себе письменниця називає *морфіністкою* у знач. ‘жінка, яка лікується морфієм’.

Простежуємо функціонування термінів – складних слів та слів-термінів з іншомовними префіксоїдами, напр.: *поет-суб’єктивіст*, *писатель-«кровописець»*, іншомовні компоненти *halb* (*halb-азіатська негречність*), активно використовується іншомовний префіксоїд *quasi* (*quasi патріотичні вигукування*, *quasi революція*, *quasi кийвська людина*), *ультра* (*ультра-глупі назви*; *ультрамонтанство «Правди»*)⁸.

Поширені й терміни, заґрунтовані на феномені прецедентності, порівн.: *зоільські заміри* (‘недоброзичливі, прискіпливі, уїдливі заміри’). Вислів пов’язаний з іменем давньогрецького філософа й ритора IV ст. до н. е. Зоїла, відомого у функції розвінчувача авторитетів. Ім’я Зоїла, як відомо, стало загальною назвою, порівн.: *Поғано, коли й свої лають, але ж таки не всі лають, може хто-небудь зостався ще не з такими зоільськими замірами* (лист від 28.07.1891 до М. Павлика). А також: *два критичні бігуни* (ідеться про І. Франка та М. Павлика, які дали діаметрально протилежні оцінки оповіданню Лесі Українки «Жаль») (лист від 28.07.1891 до М.І. Павлика); *циклопові барани* – ‘літературне і культурницьке оточення О. Кониського’, порівн.: *Циклопові барани не вважають ні на ультрамонтанство «Правди», ні на що, бо у них критичного тямку дуже мало і у них на все одна відповідь: «Сього вимагає практична політика»...* (лист від 9.02.1894 до М.П. Драгоманова).

Леся Українка застосовувала ігрову манеру мовлення, інколи породжувала образні оказіональні терміни й інтерпретувала їх, спираючись на принцип «народної» етимології, порівн.: *Якраз і я було написала до Вас листа та й спалила його, щось він мені дуже недоладним здався, – видно, то вже така пошесть була на невдалі листи. І причина якраз та сама: такий лист вийшов «вішальний» (хоч вішайся)* (лист від 26.02.1895 до М.І. Павлика).

Письменниця використовує терміни, пов’язані з окресленням стану її душі, напр., «*депресія духу*», хворобою – *нормально-апатичний стан*⁹. Інколи

неоромантичний стиль не дійшов ще до такої гармонії ідеалу з життєвою правдою, як то єсть у деяких новітніх французьких письменців (лист від 16.03.1891 до М.І. Павлика).

⁸ Контексти вживання: *...Ти не хочеш бути поетом-суб’єктивістом, писателем-«кровописцем» – нащо ж розтворюдживати тобі серце і розгвинчувати нерви не вчитаними, а живими типами Достоевського?* (лист від 17.09.1896 до сестри Ольги); *рифмує вузькоциклоп’ячі тенденції* (лист від 9.02.1894 до М.П. Драгоманова); *вибачте мені мою українську halb-азіатську негречність* (лист від 3.03.1891 до М. Павлика); *Що ж до народівців, то мені (та й не одній мені) їхні криві дороги, quasi патріотичні вигукування та поклони урядові дуже обридли* (лист від 17.03.1891 до М.П. Драгоманова); *Щодо тих quasi революцій болгарських, що у наших газетах писали, то се наполовину* (лист від 9.02.1894 до М.П. Драгоманова); *Чхенкелі (чи як се пишеться?) справді бачив мене на пароході – я проводжала ту курсистку, що жила зо мною, – мені було приємно бачити, коли не кийвську, то хоч quasi кийвську людину* (лист від 4.11.1897 до матері).

⁹ Контексти вживання: *...крім широкої мети, ся стаття має і одно практичне завдання – подвигнути Філарета Колессу докінчити свою працю над думами, що він перервав найбільше, здається, через «депресію духу», викликану тим мертвим мовчанням, яким наша преса «привітала» вихід в світ його справді «многотрудної» праці. ... Вже чи не тиждень, як прийшов твій лист, а ні Кльоня, ні я досі не відповіли. Кльоня тому, що вже знов у роботі і не має часу, а я почасти через роботу (переписувала одну довгеньку нову річ), а почасти через свій нормально-апатичний стан, що з’являється в довгих антрактах межі короткими періодами діяльності.* (лист від 8.08.1912 до сестри Ольги).

подібні терміни вона іронічно характеризує – *славненький термін*, порівн. контекст: *Немало злить мене і «викарная боль» (славненький термін?)*... (лист від 24.09.1896 до сестри Ольги).

Зауважмо, що інколи Лариса Косач використовує й російськомовні терміни, зокрема на позначення понять зі сфери психології, назви ліків, які вона вживала, напр.: *Оксана і всі Стар[ицькі] здорові, тільки сам Стар[ицький] не зовсім здоров, але се більш мнітельность – лікарі налякали. У них, певно, тепер така мода, щоб показувати тую «циристь» перед пацієнтами* (лист від 24.12.1893 до матері); *Задержка вийшла через те, що остатне вприскування прийшлося дуже тяжко, я насилу прийшла в себе і вже більш не дам робити експериментів вроді тройних доз йодоформу і т. п. «форсированных» прийомів* (лист від 15.02.1897 до Л.М. та А.М. Драгоманових).

ВИСНОВКИ

Простежуємо, що Леся Українка вдавалася до різних технік творення термінів: (1) намагалася досягати того, щоб термін *відповідав духові української мови*, (2) добре знаючи іноземні мови, письменниця *активно залучала іноземні терміни*, використовуючи їх і в латинській графіці (варваризми), і переводячи в кирилицю, калькуючи, намагаючись українізувати, зокрема, надаючи українські суфікси та закінчення, (3) *створювала нові терміни* на окреслення понять, які сама вводила, (4) *активізувала запозичені префіксоїди*, що сьогодні стали продуктивним й регулярними в українській мові; (5) працювала над *модельованням фемінітивів*, використовуючи паралельно терміни жіночого і чоловічого родів на означення осіб жіночої статі; (6) утворювала *образні терміни* метафоричного типу, а також терміни, що базуються на феномені прецедентності (актуалізація власних прецедентних імен, висловлювань відомих людей, окреслення прецедентних ситуацій та ін.).

Леся Українка вважала себе певною мірою лінгвістом, тому розмірковувала над мовознавчими проблемами, статусом української мови, її розвитком, стилістикою, над особливостями функціонування української мови в різних регіонах України, характером впливу на неї російської і польської мов через відомі соціолінгвістичні чинники. Однак заслуга Лесі Українки насамперед полягає в тому, що вона не пасивно досліджувала стан і особливості поступу української мови, а навіть у листах до родичів, друзів, соратників залишила слухні спостереження, міркування, наполегливо й переконливо спонукала до вияву послідовного й активного лінгвопатріотизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин, Г. (1995). Варіанти імені, жартівливі прізвиська, псевдоніми та криптоніми Лесі Українки. *Дивослово*, 2, 15–16.
2. Богдан, С. (1991). Леся Українка і А. Ю. Кримський (Листи як джерело вивчення приязні двох геніїв українського народу). *Минуле і сучасне Волині. Історичні статті краю: тези доповідей та повідомлень на Волин. іст.-краєзн. конфер. (Луцьк, 11–13 жовтня 2012)* (с. 66–67). Луцьк.
3. Богдан, С. (1993). Епістолярій Лесі Українки в історії української літературної мови. *Леся Українка і сучасність: тези доп. та повідомлень міжн. наук.-теорет. конференції (Одеса, 23–25 листопада 1993 р.)* (с. 5–7). Одеса.

4. Богдан, С. (1994). «До когось любого, і дорогого, і славного...» (Семантико-синтаксичний феномен листів Лесі Українки до Ольги Кобилянської). *Дивослово*, 2, 15–19.
5. Богдан, С. (2004). Домінанти автопортрета Лесі Українки за її епістолярією. *Ucrainica 1. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury: K 65 narozeninám prof. Jozefa Anderše (Sborník článků. 2. Olomoucké sympozium ukrajinistů. 26–28 Srpna 2004)* (с. 214–218). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
6. Богдан, С. (2011). Вербалізація образу моря в епістолярних текстах Лесі Українки. У В. Зарва (Ред.) (2011). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. праць. Вип. XXIV, Ч. 1* (с. 116–123). Бердянськ: БДПУ.
7. Богдан, С. (2013). Святе Письмо як інтекст в епістолярних текстах Лесі Українки. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Вип. 659: Романо-слов'янський дискурс* (с. 23–27). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т.
8. Богдан, С. (2017). Регулятиви *сад* і *квіти* в епістолярних текстах Лесі Українки. *Лінгвостилістичні студії: наук. журн. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки*, Вип. 7, 14–31.
9. Богдан, С. (2019). “Рокові” свята в епістолярних текстах Лесі Українки: Різдво. У *Культура слова* (с. 176–189). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
10. Богдан, С. (2019). Лексичний регулятив ліс в епістолярних текстах Лесі Українки. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 7, 9–18.
11. Богдан, С., Тарасюк, Т. (2013). Вербалізація концепту свято в епістолярній поведінці Лесі Українки. У Т. Kosmeda (Ред.). *Studia Ukrainica Posnaniensia. Zeszyt I*. (с. 23–37). Red. nauk. Poznań.
12. Єрмоленко, С. (1999). „...Твоя поетеса була Українкою!” (читаючи листи Лесі Українки). У Єрмоленко, С. (1999). *Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)* (с. 155–161). Київ: вид-во «Довіра».
13. Канторчук, Г. (2001). Антропоніми в листах Лесі Українки. *Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту*, 7, 66–68.
14. Космеда, Т. (2018) Лінгвокреативність Лесі Українки в її епо-текстах (на матеріалі епістолярію поетеси (1870–1890) та її роздумів про листи в художніх текстах). У Woźniak, A. (Red.) (2018). *Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo. Zeszyt 66/7* (pp. 89–107). Lublin.
15. Пянько, Т. (Ред.) (1992). *Мова і духовність нації* (1992). Київ. НМК ВО.
16. Романченко, І. (1948). Михайло Драгоманов і Леся Українка в їх листуванні. *Наукові записки*, Т. II, 172–189.
17. Святовець, В. (1981). *Епістолярна спадщина Лесі Українки*. Київ: Видавництво «Вища школа» при КДУ.
18. Статєєва, В. (1997). *Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ – початку ХХ ст. (на матеріалі спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.)*. Ужгород: Спалах.
19. Томчук, Л. (2005). Нові аспекти дослідження епістолярію Лесі Українки. *Філологічні студії*, 3–4, 118–123.

Tetyana Kosmeda

LESIA UKRAINKA AS A LINGUIST-TERMINOLOGIST
(devoted to the 150th anniversary of the writer's birth)

In this scientific investigation we set the task to trace how Lesya Ukrainka represents the intellectualism of the Ukrainian language through the prism of her linguistic consciousness, due to her word formation, verbalizing her own linguosophy as that one which belongs to a linguist-terminologist, master of the word, Ukrainian elitist linguistic personality, which

is manifested in the epistolary discourse of the poet. It is about the writer's reasoning about the development of the Ukrainian language, description of its ontology, as well as her views on the development of Ukrainian terminology, relevant practical work on modeling terms, including neologisms, etc. Lesya Ukrainka used various techniques of creating terms: (1) she tried to make the term correspond to the spirit of the Ukrainian language; (2) knowing the foreign languages well, the writer actively used foreign terms, using them in Latin graphics and transforming them into Cyrillic, tracing, trying to make them look Ukrainian, in particular, providing Ukrainian suffixes and endings; (3) she created terms-neologisms to describe the concepts that she introduced; (4) she intensified borrowed prefixoids, which today have become productive and regular; (5) she worked on modeling femininitives; (6) she represented figurative terms of the metaphorical type, as well as terms based on the phenomenon of precedent (actualization of proper precedent names, statements of famous people, delineation of precedent situations, etc.). Lesya Ukrainka considered herself a linguist to some extent, so she reflected on linguistic problems, the status of the Ukrainian language, its development, stylistics, the peculiarities of the functioning of the Ukrainian language in different regions of Ukraine, the nature of the influence of Russian and Polish. However, we see Lesya Ukrainka's merit first of all in the fact that she did not passively study the state and peculiarities of the Ukrainian language, but even in her letters to relatives and friends she left valuable observations, arguments, persistently and convincingly encouraged consistent and active language patriotism.

Key words: Ukrainian language, epistolary heritage, term, borrowing, neologism, language patriotism.

REFERENCES

1. Arkushyn, H. (1995). Varianty imeni, zhartivlyvi prizvyska, psevdonimy ta kryptonimy Lesi Ukrainky. *Dyvoslovo*, 2, 15–16 (in Ukr.).
2. Bohdan, S. (1991). Lesia Ukrainka i A. Yu. Krymskyi (Lysty yak dzherelo vvychennia pryiazni dvoikh heniiv ukrainskoho narodu). *Mynule i suchasne Volyni. Istorychni postati kraiu: tezy dopovidei ta povidomlen na Volyn. ist.-kraiezn. konfer. (Lutsk, 11–13 October 1991)* (pp. 66–67). Lutsk (in Ukr.).
3. Bohdan, S. (1993). Epistolarii Lesi Ukrainky v istorii ukrainskoi literaturnoi movy. *Lesia Ukrainka i suchasnist: tezy dop. ta povidomlen mizhn. nauk.-teoret. konferentsii (Odesa, 23–25 November 1993)* (pp. 5–7). Odesa (in Ukr.).
4. Bohdan, S. (1994). „Do kohos liuboho, i dorohoho, i slavnoho...” (Semantyko-syntaksychnyi fenomen lystiv Lesi Ukrainky do Olhy Kobylianskoi). *Dyvoslovo*, 2, 15–19 (in Ukr.).
5. Bohdan, S. (2004). Dominanty avtoportreta Lesi Ukrainky za yii epistolariiieu. *Ucvainica 1. Současna ukrajinstika. Problémy jazyka, literatury a kultury: K 65, narozeninám prof. Jozefa Anderše (Sborník článků. 2. Olomoucké sympozium ukrajinstů. 26–28 August 2004)* (pp. 214–218). Olomouc (in Ukr.).
6. Bohdan, S. (2011). Verbalizatsiia obrazu moria v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky. In *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Seriia: Linhvistyka i literaturoznavstvo: mizhvuz. zb. nauk. prats. Vyp. XXIV. Ch. 1* (pp. 116–123). Berdiansk: BDPU (in Ukr.).
7. Bohdan, S. (2013). Sviate Pysmo yak intekst v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zb. nauk. prats. Vyp. 659: Romano-slovianskyi diskurs* (pp. 23–27). Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t (in Ukr.).
8. Bohdan, S. (2017). Rehuliatyvy sad i kvity v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky. *Linhvostylistychni studii*, 7, 14–31 (in Ukr.).
9. Bohdan, S. (2019). “Rokovi” sviata v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky: Rizdvo. *Kultura slova* (pp. 176–189). Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukr.).
10. Bohdan, S. (2019). Leksychnyi rehuliatyv lis v epistoliarnykh tekstakh Lesi Ukrainky. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 7, 9–18 (in Ukr.).

11. Bohdan, S. & Tarasiuk, T. (2013). Verbalizatsiia kontseptu sviato v epistoliarnii povedintsi Lesi Ukrainky. In T. Kosmeda, T. Zeszyt I (Ed.). *Studia Ukrainica Posnaniensia* (pp. 23–37). Poznań (in Ukr.).
12. Kantorchuk, H. (2001). Antroponimy v lystakh Lesi Ukrainky. *Visnyk Zhytomyr. derzh. ped. un-tu*, 7, 66–68 (in Ukr.).
13. Kosmeda, T. (2018). Linhvokreatyvnist Lesi Ukrainky v yii ego-tekstakh (na materialii epistoliiarii poetesy (1870–1890) ta yii rozdumiv pro lysty v khudozhnikh tekstakh). A. Woźniak, A. (Ed.) *Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo. Zeszyt 66/7* (pp. 89–107.). Lublin (in Ukr.).
14. Panko, T. (Ed.). *Mova i dukhovnist natsii* (1992). Kyiv. NMK VO (in Ukr.).
15. Romanchenko, I. (1948). Mykhailo Drahomanov i Lesia Ukrainka v yikh lystuvanni. *Naukovi zapysky*, Vol. II, 172–189 (in Ukr.).
16. Statieieva, V. (1997). *Ukrainski pysmennyky pro problemy literaturnoi movy ta movoznavstva kintsia XIX – pochatku XX st. (na materialii spadshchyny M. Kotsiubynskoho, Lesi Ukrainky, B. Hrinchenka ta in.)*. Uzhhorod: Spalakh (in Ukr.).
17. Sviatovets, V. (1981). *Epistoliarna spadshchyna Lesi Ukrainky*. Kyiv: Vydavnytstvo “Vyshcha shkola” pry KDU (in Ukr.).
18. Tomchuk, L. (2005). Novi aspekty doslidzhennia epistoliiarii Lesi. *Filolohichni studii*, 3–4, 118–123 (in Ukr.).
19. Yermolenko, S. (1999). „...Tvoia poetesa bula Ukrainkoiu!” (chytaiuchy lysty Lesi Ukrainky). In Yermolenko, S. (1999). *Narysy z ukraïnskoi slovesnosti (stylistyka ta kultura movy)* (pp. 155–161). Kyiv: vyd-vo Dovira (in Ukr.).

УДК 811.161.2

С.В. ЛИТВИНСЬКА, Х.М. СТЕЦИК

м. Київ, Україна

МОВНІ ПОМИЛКИ В ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТАХ (НА ПРИКЛАДІ ДСТУ 3017:2015 «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ. ВИДАННЯ. ОСНОВНІ ВИДИ. ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ»)

У статті розглянуто питання дотримання мовних норм у текстах термінологічних стандартів (на прикладі ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Основні види. Терміни та визначення понять»). Проаналізовано випадки порушення лексичних і граматичних норм сучасної української мови у формулюванні визначень термінів. Запропоновано способи заміни виявлених ненормативних слів, висловів і речень у тексті стандарту.

Ключові слова: національний термінологічний стандарт, термін, мовна норма, мовна помилка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Головною метою стандартизації терміносистем різних галузей знань є унормування і затвердження зрозумілих, несуперечливих термінів для будь-яких сфер застосування, забезпечення однозначною термінологією державних соціально-економічних і науково-технічних програм, нормативно-правових документів, удосконалення подальшого розвитку української науково-технічної мови (ДСТУ 3966–2009).

© С.В. ЛИТВИНСЬКА, Х.М. СТЕЦИК, 2021